PROPOZIȚIA INFINITIVALĂ DE TIP LATIN — ACUZATIV CU INFINITIV — ÎN LIMBA FRANCEZĂ

DE

D. MIRON

Comunicare prezentată în sesiunea științifică a Universității „Al. I. Cuza" din 20—22 iunie 1958

Multe construcții sintactice din limba latină s-au transmis în limba franceză sub o formă sau alta, adică direct sau prin mijlocirea traducerilor. Astfel propoziția subordonată completivă redată prin infinitiv — așa-numitul acuzativ cu infinitiv, atît de răspîndit în limba latină — a trecut în sintaxa limbii franceze, cunoscînd o perioadă de maximă înflorire în franceza medie și menținîndu-se, într-o măsură mai restrînsă, și în franceza modernă.

Așa de exemplu în construcția latină „video *illum venire*" = „je *le* vois *venir*", observăm că pronumele „le" din propoziția infinitivală „le... venir" este, ca și în propoziția infinitivală latină „illum venire", în același timp complement drept față de verbul din principală și subiect al infinitivului. Aceeași situație sintactică o găsim și după verbele: entendre, écouter, regarder, sentir, laisser, faire și acestea constituie prima categorie de verbe după care se întrebuințează propoziția infinitivală.

Cînd Rabelais folosește propoziția infinitivală după verbul „dire": „Antiphaus disoit *la doctrine* de Platon es parolles *estre* semblable", se vede limpede că el urmează structura limbii latine, acuzativ cu infinitiv, după „verbum declarandi" dicere: *dicit collem* ab hostibus *teneri*: el spune că dealul este ocupat de dușmani. Exemple asemănătoare le găsim și după alte verbe ca: affirmer, prétendre, écrire, répondre, croire, vouloir, ordonner etc., formînd a doua categorie după care se întrebuințează propoziția infinitivală în limba franceză.

În lucrarea noastră, ne propunem să discutăm originea latină a propoziției completive cu infinitivul și să urmărim dezvoltarea ei în diferitele etape din istoria limbii franceze, terminînd cu unele observații cu privire la valoarea stilistică a acestei construcții gramaticale. Precizăm de la început, pentru ușurința înțelegerii termenilor, diferitele stadii din evoluția limbii franceze: franceza veche (ancien français) sec. XI—XII—XIII, franceza

medie (moyen français), sec. XIV—XV—XVI, franceza clasică, sec. XVII și XVIII și franceza modernă, de la această dată pînă astăzi.

În delimitarea subiectului, precizăm că este vorba numai de propoziția infinitivală cu rol de complement drept și nu și de cea cu rol de subiect de tipul: „Il faisait bon regarder ce spectacle" și nici de propoziția infinitivală cu rol de subordonată circumstanțială. Lămurim de asemenea că va fi pusă în discuție propoziția cu subiectul — substantiv sau pronume în acuzativ — altul decît cel din pricipală: „Vous *me* laissiez *parler* à coeur ouvert", sau: „Lentement je *vous* sens *éclore*"

„O douces larmes, fleurs des yeux".

(A. Rivoire: *Le chemin de l'oubli*)

singura care urmează modelul latin, nu și cea cu subiectul logic în dativ: „Je *lui* laisse *écrire* cette lettre" sau cu complement prepozițional: „J'ai ouï tenir *à gens* d'entedement que..." (Montaigne, *Essais*, I. 25), această construcție cu dativul fiind de formație franceză și nu transmisă din limba latină.

De asemenea am omis propoziția infinitivală care are același subiect cu cel din principală: „Je veux aller au théâtre", precum și pe acea legată de principală printr-o prepoziție: „je lui ordonne de *partir*".

Din prima categorie de verbe, lăsăm la o parte verbul „faire", deși el a avut o dezvoltare similară cu verbele „voir, entendre" etc., deoarece construcția infinitivală cu verbul „faire" ar comporta o discuție specială, acest verb avînd în cele mai multe cazuri o accepție de verb semiajutător sau chiar de verb ajutător și formînd cu infinitivul o locuțiune verbală. De altfel construcția acestui verb cu infinitivul a făcut deja obiectul unei monografii sintactice [1]). Am păstrat totuși în grupa verbelor din categoria I, verbul „laisser", cu toate că și el are accepție de semiajutător, dar în mult mai slabă măsură decît „faire". Cu toate acestea se va lua în discuție construcția cu verbul „faire" și cu propoziția infinitivală cu dativul, de tipul „je lui laisse écrire une lettre", dar numai incidental, pentru o mai bună lămurire a construcției infinitivale de tip latin, de la început anunțată ca formînd obiectul acestei cercetări.

În tratarea acestei lucrări, adoptăm punctul de vedere al explicației istorice. Credem că un fapt lingvistic se lămurește mai bine, chiar în forma lui actuală, dacă îl studiem în geneza și evoluția lui istorică.

În privința nevoii de cercetare a limbii vechi de origine, a evoluției istorice a unei limbi studiate, precum și a legăturii acesteia cu limbile înrudite, socotim edificatoare afirmația lui Fr. Engels din *Anti Dühring*: „Conținutul și forma limbii nu pot fi înțelese decît dacă se urmărește nașterea și dezvoltarea ei treptată, ceea ce nu este posibil fără a studia, în primul rînd, formele sale ieșite din uz și, în al doilea rînd, limbile înrudite, vii sau moarte" [2]).

A. Tobler spune că merită osteneala să studiezi un fenomen sintactic în trecutul limbii „în tinerețea acesteia" [3]). A. Gougenheim, recenzînd în

1) Al. Johanssohn. *Études syntaxiques sur le verbe faire*. În *Mélanges de philologie romane dédiés à Karl Wahlund*, Macon 1896.

2) Citat după *Gramatica limbii romîne*, vol. I, p. 21. Ed. Acad.

3) Adolph Tobler, *Vermischte Beiträge zur französichen Grammatik*, erste und zweite Reihe, p. 200, Leipzig, 1902.

«Le Français Moderne» (martie-aprilie 1934) o lucrare a lui Gh. de Boer: *Introduction à la syntaxe du français* (Paris, 1933), nu aprobă unele afirmaţii exagerate ale acestuia privitoare la inutilitatea cercetării gramaticii istorice pentru explicarea fenomenelor lingvistice actuale. Citez după Gougenheim: „Le pourquoi en matière de langage, comme en toute matière sociale, ne peut trouver de réponse que dans l'étude historique, j'entends, bien entendu, par là non seulement l'étude des origines mais une recherche poursuivie à travers les siècles". La o altă afirmaţie a lui Boer, anume că sintaxa limbii franceze nu datoreşte nimic sintaxei latine, Gougenheim răspunde: „Comment nier que notre langue écrite a été faite par des gens qui parlaient et écrivaient en latin?"[4]). Brunot, fără a nesocoti foloasele gramaticii istorice pentru cunoaşterea limbii actuale, ne pune totuşi în gardă contra acelora care ar vrea să imobilizeze, să oprească limba în evoluţia ei, de dragul tradiţiilor gramaticale istorico-latine[5]).

A. Dauzat[6]), adoptînd o atitudine moderată, găseşte, socotim noi, formula cea mai justă, spunînd că orice fapt lingvistic reprezintă „à la fois un point d'aboutissement et un point de départ" în evoluţia ulterioară a limbii. El caută, cu alte cuvinte, am spune noi, să găsească oarecum un echilibru — care de altfel nu poate fi niciodată stabil — în lupta aceasta dialectică a contrariilor, în conflictul acesta permanent dintre tendinţele conservatoare, tradiţionale ale limbii şi cele nu mai puţin îndreptăţite, de continuă reînnoire.

Originea latină. În limba latină, propoziţia subordonată redată prin acuzativul cu infinitv reprezintă, de cele mai multe ori, obiectul unei enunţări sau al unei judecăţi. „Ea este propoziţia completivă prin excelenţă (au premier chef)" spune F. Antoine[7]), faţă de celelalte completive, completiva indirectă sau cea conjunctivală introdusă cu conjuncţia „ut — ne", pentru că ea se leagă de principală fără mijlocirea unei conjuncţii": dico patrem venisse — je dis que le père est arrivé. Dacă am transpune-o în franceza medie, cînd după verbul „dire" se putea folosi propoziţia infinitivală în locul actualei propoziţii completive cu conjuncţia „que", am avea următoarea formă, foarte asemănătoare cu construcţia latină: je dis ton père être arrivé.

Se întrebuinţa în limba latină completiva infinitivală după: a) verba sentiendi et declarandi, de tipul: audio (j'entends), video (je vois), cognosco (je connais), credo (je crois), puto (je pense), scio (je sais), dico (je dis), affirmo (j'affirme), respondeo (je réponds), scribo (j'écris) etc. Ex. Ubi Caesar intellexit *eum se tenere* castris (Dès que César vit *lui se tenir* dans son camp[8]). Dăm anume traducerea *ad litteram*, căci ea ne face să înţelegem mai bine asemănarea dintre construcţia infinitivală latină şi cea franceză, aşa cum o vom intîlni pe aceasta din urmă în textele din franceza medie.

---

4) A. Gougenheim, «Le Français Moderne», martie-aprilie, 1933, p. 172.

5) F. Brunot, et Ch. Bruneau, *Précis de grammaire historique de la langue française*, Paris, 1937, în Prefaţă.

6) A. Dauzat, *Grammaire raisonnée de la langue française*, 1947, în Prefaţă.

7) F. Antoine, *Syntaxe de la langue latine*, p. 213—214.

8) *De Bello Gallico*, I, 49, în *Les auteurs latins expliqués d'après une méthode nouvelle par deux traductions françaises*, p. 131.

b) Se folosește de multe ori acuzativul cu infinitiv și după „verba voluntatum", care arată un act de voință sau de poruncă (acestea putînd fi construite în limba latină și cu completiva conjunctivală) : volo (je veux), jubeo (j'ordonne), impero (je commande) etc. Ex. Caesar jussit *omnem senatum convenire* ad se (César ordonna *tout le senat venir* ensemble autour de lui) [9]).

Vom vedea că după cele mai multe din verbele enunțate mai sus, de tipul a) și b), găsim întrebuințată construcția cu infinitivul și în structura sintactică franceză, deși n-o găsim decît foarte neegal răspîndită în diferitele faze de evoluție ale limbii. W. Meyer-Lübke menționează că o construcție sintactică de felul : „il *me* voit *venir*" corespunde în totul cu forma latină : „videt *me venire*" și este o influență a acesteia. Aceeași situație sintactică o găsim la verbele : entendre (ouïr), sentir, laisser. Această construcție gramaticală se întîlnește în toate limbile romanice, cu excepția limbii romîne. Tot el firmă că probabil această construcție derivă direct din limba latină [10]).

J. Damourette și E. Pichon susțin la fel originea latină a construcției de tipul celei citate mai sus [11]).

În general nu se contestă originea latină a unor astfel de propoziții infinitivale, dar nu se poate afirma precis modul cum o astfel de construcție sintactică s-a transmis din limba latină, adică direct sau numai pe calea traducerilor. Fapt este însă că propoziția infinitivală după verbele mai sus citate (voir, entendre, sentir, laisser) o întîlnim din cele mai vechi texte franceze și ea s-a păstrat continuu pînă astăzi în limbă.

Ferdinand Brunot susține că în vechea franceză nu se găsește propoziția infinitivală. Citām din acest autor : „Dans l'origine la proposition infinitive fut complètement étrangère au français qui la remplaçait par une proposition précédée de la conjonction. Ainsi au lieu de dire „audio te dicere" ; (je t'entends dire), l'ancien français disait „j'entends que tu dis" correspondant au bas latin : „audio quod tu dicis" [12]). În continuare, Brunot spune că primele urme de propoziții infinitivale s-ar găsi abia la traducători, de la care această construcție a trecut în texte vulgare și literare și că folosirea construcției cu infinitivul este o caracteristică a francezei medii, că ea ajunge la maximă întrebuințare în sec. al XVI-lea și se restrînge, începînd cu sec. al XV-lea, la o serie de verbe ca : écouter, entendre, sentir, voir. Această afirmație este excesivă, după părerea noastră, deoarece, după cum se va vedea din exemplele găsite în *La Chanson de Roland* și în alte texte, construcția infinitivală era destul de frecventă în franceza veche, cel puțin după verbele din prima categorie, adică după voir, entendre (ouïr), laisser, sentir, etc. De altfel, în ediția din 1937 (Brunot-Bruneau), afirmația aceasta este atenuată în parte.

A. Tobler *(op. cit.*, p. 89) spune că limba franceză veche, contrar celor ce s-au crezut pînă atunci, „chiar cînd este lăsată în seama ei, cînd

9) *Ibidem*. II, 5, p. 163.

10) W. Meyer-Lübke, *Grammaire des langues romanes*, traducere franceză de Doutremont, vol. III, Syntaxe, Paris, 1900, p. 388.

11) J. Damourette et E. Pichon, *Essai de grammaire de la langues française*, t. III, p. 544—545.

12) F. Brunot, *Grammaire historique de la langue française*, 1889, p. 514—515

nu se referă la traduceri, dovedește suficientă înclinare pentru construcția infinitivului cu subiect" și dă exemple de propoziție infinitivală chiar după verbe din grupa a doua: croire (cuider), vouloir, savoir, panser.

Edourad Bourciez [13]) recunoaște originea latină a propoziției infinitivale cu subiectul în acuzativ din franceza modernă, după verbe de tipul: voir, entendre (ouïr), sentir... ca în exemplul: „J'ai vu *le soleil se lever*" El spune de asemenea că construcția cu infinitivul din vechea franceză: „Je *li* voi *plorer*" (cu subiectul în dativ: li) s-a definitivat în limba franceză modernă în forma: *je le vois pleurer*", adică cu subiectul în acuzativ și că această din urmă construcție corespunde în totul propoziției infinitivale din limba latină (acuzativ cu infinitiv). Totuși același autor susține la p. 356 că prezența propoziției cu infinitivul după tipul latin, și anume după verbele mai sus indicate, n-ar fi tocmai sigură în franceza veche, deoarece, alături de construcția cu acuzativul: „je *le* voi *plorer*" se găsește și cea cu dativul: „je *li* (sau *lui*) voi *plorer*". Această afirmație nu ni se pare concludentă, deoarece una și aceeași formă sintactică este considerată propoziție infinitivală de tip latin în franceza modernă: „je le vois pleurer" și nesigură în franceza veche: „je le voi plorer", numai pentru că pe lîngă această formă se găsește și cealaltă cu subiectul în dativ: „je li voi plorer". E drept că în franceza veche pronumele personal de persoana a III-a singular în cazul dativ „lui", „li" putea fi întrebuințat uneori și cu funcția de acuzativ, dar aceasta nu înseamnă că formele adevărate de acuzativ „le, la, les" nu existau. Exemple de propoziții infinitivale cu subiectul infinitivului în acuzativ, deci model latin sînt precumpănitoare, cel puțin după cercetările noastre din texte întregi *(Chanson de Roland)*, după cum se va arăta în curînd.

Ar. Darmsteter afirmă că propoziția infinitivală de model latin după verbele de senzație: sentir, entendre, voir și de asemenea după „laisser și faire" se găsește destul de des în franceza veche, și mai ales în traduceri. „Cette tournure d'un emploi continuel en latin se rencontre assez souvent en ancien français, notamment dans les traductions" [14]).

Vom vedea că această construcție mai sus amintită se găsește frecvent nu numai în traduceri, care sînt mai rare în franceza veche, ci și în celelalte texte, în Chanson de Roland, de pildă. Această construcție are, firește, o factură mai pronunțată de limbă cultă și sintetică, decît completiva cu conjuncție din latina populară, de formă mai analitică: „audio te dicere" (lat. clas.) (je t'entends dire)" față de „audio quod tu dicis" (j'entends que tu dis). Credem că forma a doua e probabil mai veche și că ea rezultă din transformarea latinei populare și se găsește în limba vorbită, pe cînd cealaltă, în limba scrisă, ca o transmitere prin analogie din latina clasică, prin mijlocirea păturilor culte, clericale mai ales, care n-au întrerupt niciodată complet contactul cu limba latină clasică. Faptul că întîlnim, după cum vom vedea, destul de des întrebuințată această formă cu aspect de latină clasică în *Chanson de Roland*, ne face să ne gîndim că, deși acest poem nu este o traducere, el se resimte poate de influența cultă a cercurilor cle

13) Ed. Bourciez, *Éléments de linguistique romane*, p. 658.

14) Ar. Darmsteter, *Cours de grammaire historique de la langue française*, IV-e partie, publicat de Sudre, Paris, 1897, p. 141.

ricale, care au prelucrat artistic materialul de origine populară din acest poem. Reamintim, în această privință, o observație făcută de Dauzat[15]) : „La théorie de Bédier sur l'origine de nos chansons de geste, d'inspiration monacale et précédée d'une littérature latine, se trouve confirmée par la linguistique". Oricare ar fi modalitatea cum s-a transmis construcția infinitivală după verbele amintite (voir, entendre, laisser, sentir, faire), fapt este că originea ei latină nu poate fi contestată și că această construcție s-a fixat în limbă chiar din etapa cea mai veche de dezvoltare a acesteia.

II. *Evoluția propoziției infinitivale.* Să urmărim mai de aproape, cu exemple mai numeroase, găsite în cea mai mare parte prin cercetare proprie a textelor, dezvoltarea acestei construcții infinitivale, în cursul diferitelor faze de evoluție a limbii, avînd în atenție cele două categorii de verbe, anterior amintite

1) *Vechea franceză.* Am cercetat prezența propoziției infinitivale în *Chanson de Roland*, ediția J. Bédier, și am găsit o abundență de construcții infinitivale după verbele din prima categorie (voir, ouir (entendre), sentir, laisser). N-am găsit exemple din grupul al doilea (croire, dire, vouloir etc.)

Dăm tabloul statistic al verbelor din grupul I :

Voir, întîlnit de 34 de ori în propoziție infinitivală, dintre care exemplele cu ordinea subiect (subst.) — infinitiv, după modelul „je vois l'orage venir" sînt mai numeroase decît exemplele cu ordinea : infinitiv — subiect (subst), după tipul „je vois venir l'orage".

Găsim apoi trei cazuri cu folosirea completivei cu conjuncția „que" și două cazuri de propoziție infinitivală cu subiectul logic în dativ și cu infinitivul avînd un complement drept (nu după tipul latin, ci de formație franceză) : „je *lui* vois *verser* des larmes". Aceasta dovedește vechimea în limbă a acestei din urmă construcții, care se găsește în concurență cu forma latină: „je *le* vois *verser* des larmes".

Verbul *ouïr (entendre)*, întîlnit de patru ori în construcții infinitivale.
Laisser are 5 exemple.

Dăm cîteva exemple însoțite de traducerea în limba modernă, făcută de Bédier, ceea ce ne va da prilejul să constatăm potrivirea, în cele mai multe cazuri, a construcției din franceza veche și cea modernă.

Voir. La veissiez *tant chevaler plorer.* (Ch. de Rol., p. 28).
(Là vous eussiez vu *tant de chevaliers pleurer*) (Completivă infinitivală)
Li quens Roland, quant il *les* veit *venir. (op. cit.*, p. 162).
(Le comte Roland quand il *les* voit *venir*). (Completivă infinitivală).
Quand quenez veit que ses grandz plaiz cumencet (p. 288).
(Quand Ganelon voit que commence son grand plaid) (Completivă cu conjuncția „que").

Ouïr. D'une raison oi *Rolant parler* (p. 216).
(J'entends *Roland* dire une chose) (Completivă infinitivală).
Li archevesque *les* ot *cuntrarier* (p. 216).
(L'archevêque *les* entend *qui se querellent*).

Laisser. Et Anseis laisse *son cheval courre* (p. 100).
(Et Anseis laisse *aller son cheval*).

15) A. Dauzat, *Histoire de la langue française*, Payot, Paris, 1930, p. 191.

Din considerarea acestor exemple, precum şi a acelor care n-au putut fi reproduse aici, se poate vedea că franceza modernă nu s-a modificat mult, în privinţa acestei construcţii, faţă de limba veche. Chiar ordinea cuvintelor nu diferă prea mult. Se observă doar o tendinţă în limba actuală de a prefera ordinea „infinitiv — subiect" faţă de ordinea „subiect — infinitiv". Ex. „Et Anseis laisse *aller son cheval*" în loc de „Et Anseis laisse *son cheval* aller".

Exemple pentru această primă categorie de verbe se găsesc şi în alte texte din această perioadă :

Et quant oï la guete *cornier* le jour.
(Quand il entendit *le guetteur corner* pour annoncer le jour).
(Le Menestrel de Reims, din Bossuat, *Les classiques français*, p. 57).

Iată un exemplu din *Vie de Saint Alexis :*

Qui donc *le* vit son grand dol *demener*,
Son piz débattre et son corps dejeter,
Les crins derompre, son vis demaisler...
(A qui *le* vit *mener* son grand deuil, se battre la portrine et se renverser le corps, s'arracher les cheveux, s'égratigner le visage).
(Damourette, *op. cit.*, p. 553).

Mult mai rare sînt exemplele după verbele din categoria a doua de tipul dire, croire, voir etc.

Un exemplu : Si comme Diex sueffre *les mesaventures avenir* as gens.
(Villehardouin, citat după Damourete, *op. cit.*, p. 415).

În orice caz această din urmă construcţie, adică după verbele din categoria a doua, poartă pecetea unor latinisme intrate în limba scrisă pe calea traducerilor, traduceri care nu lipseau complet nici în perioada din vechea franceză ; doar numărul lor se intensifică în etapa francezei medii. Reamintim, de pildă, că cronicile latine reunite la Saint Denis sub numele de *Historia regum Francorum* au fost traduse în limba franceză în a doua jumătate a secolului al XIII-lea.

În secolele XIV şi XV şi mai ales în secolul al XVI-lea, construcţia infinitivală se găseşte întrebuinţată pe o scară mult mai mare nu numai pentru verbele din grupul I (voir, entendre etc.), ci şi pentru cele din grupul II (dire, croire, vouloir etc.). Construcţia cu infinitivul, după aceste din urmă verbe, constituie în adevăr, după cum a spus Brunot, „o caracteristică a francezei medii" şi frecvenţa ei se explică prin înmulţirea considerabilă, în această epocă, a traducerilor şi prin creşterea progresivă a admiraţiei şi a pasiunii pentru studiile antice. Se poate vorbi, după cum se exprimă W. v. Wartburg „de o primă renaştere (sau renaşterea avortată, cum a fost adesea numită), care începe către anul 1400 şi care continuă în mod logic mişcarea începută cu un secol mai înainte, prin reluarea studiilor" [16]).

Bersuire (sec. XIV) traduce opera lui Tit Liviu ; juriştii traduc din dreptul roman : *Digestele*, *Codul Justinian*. Vocabularul limbii franceze se îmbogăţeşte treptat cu cuvinte de origine latină, ajungîndu-se mai tîrziu la acea exagerare de care-şi bate joc Rabelais, în capitolul *L'Écolier Limousin*.

16) W. v. Wartburg, *Évolution et structure de la langue française*, 1934, p. 126.

Apar în ortografie litere parazite, care reamintesc originea latină a cuvintelor.

Reforma religioasă favorizează traducerea textelor latine în limbile naționale. J. Calvin scrie în latinește și apoi traduce în franțuzește lucrarea sa *Institution de la religion chrétienne* (1540). Montaigne învață limba latină ca pe o limbă maternă. Ch. Estienne traduce din Terențiu. E o adevărată exaltare pentru studiul antichității, exaltare care nu scade nici în vremea Pleiadei, cu toate că Ronsard și Du Bellay iau apărarea limbii franceze și își afirmă încrederea în viitorul ei. Rabelais (în *Pantagruel*, cartea II, cap. VIII), vorbind de această efervescență intelectuală din timpul Renașterii, spune: „tout le monde est plein de gens savants, de précepteurs très doctes, de librairies très amples, et m'est avis que ni au temps de Platon, ni de Cicéron, ni de Papinian, n'était telle commodité d'étude qu'on y voit maintenant". În această atmosferă generală de înflăcărată reînviorare a studiilor clasice și de febrilă activitate de traduceri din scriitorii clasici, se înțelege că limba franceză nu va fi influențată de limba latină numai în vocabularul ei, ci, deși într-o măsură mai mică, și în structura ei gramaticală.

Construcția de tip latin după verbe din grupul I se menține, și aproape că nu mai este nevoie să dăm exemple, ea devenind firească pentru limbă. Completiva infinitivală după verbele din grupul II (dire, croire, vouloir etc.) se afirmă tot mai puternic și dă o fizionomie specifică sintaxei limbii din această epocă, apropiind-o de limba latină. Dăm numai cîteva exemple pentru verbele din categoria I, rămînînd să urmărim îndeosebi construcția infinitivală după verbe din grupul II.

Grupul I. Voir. Qui donc *veist hommes*, les femmes et enfans *plorer*... et tordre leurs mains et crier à haulte vois. . .

(Froissart, livre I, ch. LXIV).

Laisser. Tenez-vous prês du parc et ne laissez *entrer Les loups* en vostre clos, faute de vous montrer.

(Ronsard, *Remontrance au peuple de France)*

Voir și *ouïr,* Oyant *chanter les oiseaux*, ils chantaient; voyant *sauter les agneaux*, ils sautaient.

(Amyot, *Daphnis et Chloé*).

Exemple după verbe din grupul II.

Dire. Suyvant l'avis de Platon qui dict: „*La fermeté*, la foy, la sincérité *estre* la vraie philosophie.

(Montaigne, *Essais* I, 25).

Estimer... et par tel moyen l'on me faisait perdre mon crédit et *m*'estimait-on *être* fol.

(Bernard Palissy, *Discours admirables)*.

Trouver... et trouverez ès endroits .. *(le langage approcher* beaucoup plus de celui de France).

(Estienne Pasquier, *Recherches de la France)*.

Vouloir. . . .es quels ja te conseille aussi peu t'exercer comme je *te* veux *estre aliene* de mal dire.

(Du Bellay)

Connaître. *Le* connaissant léger, mutin, séditieux.
Et *trahir* en un jour la foi de ses aïeux.
(Ronsard, *Remontrance au peuple de France*).

Croire. Puis quand je crois *ma joie être* certaine (Louise Labé).

Ca să ne putem da seama şi mai bine de frecvenţa folosirii construcţiei infinitivale după aceste verbe din al doilea grup, ne-am referit şi la opera unui singur autor, cercetînd din acest punct de vedere, cartea a V-a din *Gargantua et Pantagruel* de Rabelais (*Oeuvres de Rabelais* par Pierre Jannet, tome IV).

Redăm rezultatele acestei cercetări. În total treizeci de construcţii infinitivale, dintre care :

a) după verbe care arată o enunţare, o afirmare, o credinţă, exemplele sînt cele mai frecvente, ca şi în limba latină de altfel : *dire*, 16 ori ; *affirmer* 1 ; *déclarer* 1 ; *écrire* 2 ; *savoir* 1 ; *connaître* 1 ; *croire* 1 ; *espérer* 1.

b) după verbe care arată o poruncă, un act de voinţă, şi care în limba latină se construiesc şi cu acuzativul cu infinitiv dar şi cu completiva conjunctivală : *vouloir* 2 ; *commander* 3.

Dăm numai cîteva exemple dintre cele mai caracteristice :

Hippocrate escript *le cas estre* de son temps adevenu.
(Rabelais, *op. cit.*, p. 174).

A ceste heure cognois-je *la response* de Anarsis... *estre* veritable. (*Ibid.*, p. 111).

Par luy a voulu *estre sa voix ouye* et à ceuls qui estoient en tenebres estre loy de vivifique science annoncée. (*Ibid.*, p. 12).

Vedem deci că Rabelais întrebuinţează des această construcţie infinitivală, de 30 de ori într-o singură carte din cele 5 care compun romanul său, cu toate atacurile lui satirice contra latinismelor din limbă.

Propoziţia infinitivală de tipul celor citate mai sus (adică după verbe de grupul II), introdusă pe calea traducerilor, a pătruns apoi şi în celelalte texte literare, fără însă să fie întrebuinţată în limba vorbită. Ea era simţită ca un element străin introdus în limbă.

Franceza clasică. În secolul al XVII-lea, limba nu este o preocupare numai a gramaticilor, care de altfel se înmulţesc (Vaugelas, Ménage, Arnault, Lancelot...) ci şi a scriitorilor (Malherbe...), a saloanelor literare şi a Academiei franceze. Ea îşi precizează tot mai mult individualitatea, ajungînd la forme relativ mai stabile, după cum şi societatea începe să fie orînduită după norme de ordine şi disciplină. Influenţa latină, fără să dispară, scade însă, şi limba franceză ajunge tot mai mult la conştiinţa caracterului ei specific. Începe să stăpînească uzul limbii vorbite la curte şi în societatea înaltă, „le bel usage", al cărui supraveghetor este Vaugelas.

„Il n'y a qu'un maistre des langues qui en est le roy, c'est l'usage", spune Vaugelas (*Remarques sur la langue française*, citat după Wartburg, *op. cit.*, p. 158).

Tendinţa de a raţiona totul, preconizată de Descartes, găseşte ecou în literatură ca şi în gramaticile timpului. Năzuinţa spre claritate şi logică are influenţă, într-o oarecare măsură, şi asupra limbii. Latinismele din voca-

bular și din sintaxă sînt încet-încet repudiate, ca fiind străine de firea limbii și contrare acestei noi tendințe spre clarificare și logică, tendință ce se va dezvolta mereu în tot cursul limbii franceze.

Exemple de construcție infinitivală după verbele din grupul II sînt destul de rare. H a a s e, în lucrarea sa *Syntaxe du français classique*, semnalează cîteva la scriitori ca Malherbe, Scarron, Descartes (deci în prima jumătate a sec. XVII):

Qui n'eût cru *cette retraite* céleste *être* defaite (*Scarron*, H a a s e *op. cit.*, p. 215).

J'espère que vous ne *me* trouveriez pas *mentir* en ce que je vous ai témoigné (H a a s e, *op. cit.*, p. 215).

O construcție destul de frecventă în această epocă este aceea a pronumelui relativ în acuzativ, față de verbul din principală și subiect al infinitivului, construcție ce se întîlnește mai ales după verbul *savoir*: „Il marcha contre les ennemis *qu*-il savait *avoir passé* la rivière". Această construcție, spune Haase, a fost respinsă de Vaugelas, dar aprobată de Corneille și Academie. Ea a dăinuit însă și o vom găsi și în limba modernă. Completiva infinitivală după verbele din categoria a doua dispare în cursul sec. XVII și, dacă totuși o mai întîlnim la Bossuet, ea este o raritate în limbă și se explică prin faptul că acest scriitor era puternic influențat de structura limbii latine, gîndind aproape în latinește (spun B r u n e a u-B r u n o t, *op. cit.*, p. 534): „Vous reconnaissez ce défaut être une source de discorde (B o s s u e t, *Exhortation aux Ursulines de Meaux*).

Franceza modernă. În franceza modernă, completiva infinitivală în sensul restrîns, precizat de la începutul acestei lucrări, s-a păstrat în următoarele situații sintactice:

I În continuarea etapelor din limbă anterioare, după verbele care arată o percepție sensorială: voir, regarder, entendre, écouter, sentir, precum și după laisser și faire, care au o construcție similară. (Menționăm, încă o dată, că verbul faire, avînd în cele mai multe cazuri valoare de semiajutător — verb „cauzativ" cum este uneori numit — nu formează propoziția infinitivală). Construcția infinitivală prezintă, după aceste verbe, două aspecte:

a) Infinitivul exprimat printr-un verb intransitiv sau reflexiv, al cărui subiect este un substantiv. Acesta (subiectul) poate preceda sau urma infinitivul. Așezarea subiectului în urma infinitivului pare să fie o tendință mai nouă, preferată în limba modernă (după cum s-a mai spus).

Exemple: „Ils regardaient avec stupeur toute *la Lorraine s'en aller*" (M. B a r r è s, *Culegerea Larousse*, p. 95—96).

Vois *se pencher les défuntes Années*
Sur les balcons du Ciel, en robes surannées.
(Ch. B a u d e l a i r e, *Les Fleurs du Mal*).

Je sens *croître et pleurer* tout bas
Sa blessure fine et profonde.
(S. P r u d h o m m e, *Le vase brisé*).

b) Subiectul infinitivului este un pronume personal. Acesta se așază înaintea verbului din propoziția principală. El este în același timp complement drept față de verbul din principală și subiect al infinitivului, după

tipul: „je le vois venir". La imperativ, pronumele subiect se pune în urma verbului din principală: „Laissez-*les* partir". Construcția se întîlnește, mai rar însă, și după verbele: „contempler", înrudit prin înțeles cu „voir" și „écouter", asimilat cu „entendre":

„Puis le conduisant au buffet, il *la* contempla, impassible, *lutter* avec une coupe de champagne". (F. de Miomandre, după Damourette, *op. cit.*, p. 530).

II. Cînd infinitivul — verb tranzitiv — are complement drept, avem următoarele situații:

a) Subiectul infinitivului exprimat printr-un substantiv sau pronume în acuzativ, după tipul:

Paul voit *Louis manger* une tarte
Paul *le* voit *manger* une tarte.
Je l'ai entendu *chanter* une romance
Je *le* laisse *dire* ce qu'il veut.

„Après avoir laissé *le prix* du vin *percer* tous les plafonds, le gouvernement engage l'action, dit-il, pour stopper la hausse" («L'Humanité», 1957, 22 noiembrie).

b) Subiectul infinitivului exprimat printr-un substantiv cu prepoziție sau printr-un pronume în cazul dativ: (construcție pe care o amintim în treacăt, fără să ne ocupăm în special de ea, după cum s-a spus la început, ea nefiind de origine latină, ci o formație în interiorul limbii franceze, dar foarte veche și pe care o întîlnim și în limba modernă, în dezvoltare paralelă cu construcția latină, adică acea cu subiectul infinitivului în acuzativ):

Paul voit *à Louis manger* une tarte.
Paul *lui* voit *manger* une tarte
Je *lui* ai entendu *chanter* une chanson.
Je *lui* laisse *dire* ce qu'il veut.

„Napoléon savait que c'étaient des adieux définitifs qu'il recevait et *leur* laissait *dire*, sans le croire, qu'ils allaient revenir". (Thiers, citat după E. Ragon, *Exercices de grammaire*, p. 92).

Tendința actuală în limbă se pare că este aceea de a întrebuința de preferință construcția cu subiectul logic în dativ, mai ales după verbul faire:

Je fais réciter sa leçon *à l'enfant*.
Je *lui* fais dire ce que je veux.

Din construcția infinitivală după verbele de grupa a doua (dire, croire, vouloir etc.), atît de frecvente în franceza medie și cu vestigii sporadice în sec. XVII, găsim în franceza modernă doar cîteva rămășite, supraviețuiri din construcția de altă dată:

a) Cînd infinitivul are ca subiect un pronume relativ care este totodată și complement drept față de verbul din principală, și aceasta numai după anumite verbe ca: penser, dire, estimer, savoir.

Exemple: „L'homme *que* je sais *être* ici".

„Il nous fait des propositions *qu*'il affirme (croit) *être* généreuses".
„Voulez-vous me dire quelle est la personne *que* je sais *être venue* ce soir?"

„pour se conformer au personnage *qu'*on croit être celui du Français à travers les âges". (A. France, *L'anneau d'améthiste* p. 11).

Observații cu privire la semnificația stilistică a acestei construcții infinitivale. Vom începe cu una din principalele calități ale stilului, claritatea.

Să vedem mai întîi prin ce alte construcții sintactice poate fi înlocuită propoziția infinitivală, pentru a putea compara apoi între ele aceste diverse forme. (Se înțelege că formele echivalente nu-s totdeauna perfect identice ca înțeles, după cum și în vocabular nu există sinonime identice ca sens).

a) Ea poate fi redată în primul loc printr-o completivă introdusă prin conjuncția „que":

Ne sentez-vous pas *augmenter votre peine?* echivalînd cu „Ne sentez-vous pas que votre peine augmente"?

Je *le* vois *venir* — je vois *qu'il vient.*

J'entends *tomber la pluie* — j'entends *que la pluie tombe.*

b) Propoziția infinitivală mai poate fi înlocuită uneori printr-o construcție cu participiul prezent:

Je *l'*entendais *marcher* dans la chambre — je *l'*entendais *marchant* dans la chambre, construcție care corespunde limbii romîne, îndeosebi:

Il vit un homme *dormant* sur la terre nue (văzu un om *dormind* pe pămîntul gol). Tu le vezi *primind* elevii cei imberbi în a lor clas (Eminescu, *Scrisoarea II*).

„Nous y voyons des représentants typiques de toutes les classes d'habitants de ville *usant* d'adresse et de ruse contre un simple berger". (*Littérature française*, Textes commentés par S. Mokoulschi, Moscou, 1956, p. 17).

c) Construcția cu infinitivul mai corespunde și unei propoziții relative: je sens *venir l'orage* — je sens l'orage *qui vient.* Je *le* vois *s'approcher* de moi — je le vois *qui s'approche* de moi.

„Tenez, regardez-les *qui défilent*". (L. Aragon, Les *communistes*, p. 325, vol. din martie-aprilie 1940).

Dintre aceste forme care par să facă concurență în uz construcției infinitivale, completiva introdusă cu conjuncția „que" este mai analitică și, într-o oarecare măsură, mai clară prin însuși faptul că ea desprinde în două propoziții distinct separate, construcția infinitivală care le îmbină într-o unitate sintetică. De altfel, trebuie să semnalăm cîteva cazuri cînd întrebuințarea propoziției infinitivale poate da naștere la echivocuri, pe care numai studierea atentă a contextului le poate clarifica.

Exemple: „Je vois étudier ce poète" poate însemna:

a) Eu văd că acest poet studiază (je vois ce poète étudier), sau (je vois que ce poète étudie).

b) Eu văd că acest poet este studiat (je vois que l'on étudie ce poète)

„Laissez les imbéciles injurier" care înseamnă: Lăsați pe imbecili să insulte, are alt sens decît „laissez injurier les imbéciles", lăsați să-i insulte pe imbecili. Aici însă așezarea cuvintelor în altă ordine clarifică înțelesul.

„Je l'ai laissé prendre". În acest exemplu, verbul la infinitiv „prendre", deși un verb activ, primește un sens pasiv (être pris) = am lăsat să-l ia = j'ai laissé qu'on le prenne.

În aceste cazuri, vedem că prin formule analitice, completiva cu „que", deși mai greoaie din punct de vedere stilistic, precizează însă adesea mai

bine înțelesul decît propoziția infinitivală. Dar aceste cazuri sînt excepții în întrebuințarea completivei infinitivale care, de cele mai multe ori, este perfect clară, după cum s-a văzut și din numeroasele exemple citate în cursul acestei lucrări.

Avem impresia că, deși foarte răspîndită în uz, construcția infinitivală apare mai ales în scris, iar în vorbire aparține formei mai îngrijite a acesteia, graiului cult. O găsim foarte des folosită în poezie și destul de frecvent în proză, mai cu seamă în stilul susținut. Întrebuințarea ei conferă stilului calități de concizie și eleganță și adesea de eufonie. Se evită astfel folosirea propoziției completive cu „que" sau a relativei cu „qui, que", cu sunete mai guturale, mai discordante, mai ales cînd se repetă.

Nu vedem cum propozițiile infinitivale din versurile pe care le vom cita în curînd ar putea fi înlocuite cu completiva sau relativa introdusă prin „que" sau „qui", fără să se dăuneze eufoniei și fluidității lor muzicale :

Peut être dans nos ports nous le verrons descendre
Tel qu'on a vu son père embraser nos vaisseaux,
Et la flamme à la main, les suivre sur les eaux,
(R a c i n e, *Andromaque*, I, 2)

D'ici je vois la vie à travers un nuage
S'évanouir pour moi dans l'ombre du passé.
(L a m a r t i n e, *Le vallon*)

Et les doigts repliés au creux des ses mains closes
Laisse à travers le lit traîner ses bras de roses
(A. S a m a i n, *Le chariot d'or*).

E. Legrand, în lucrarea *Stylistique française*, Livre du maître, Paris (1931) recomandă să se evite propozițiile completive sau circumstanțiale introduse cu „agrafele logice" ale conjuncțiilor, pentru a fi întrebuințată construcția cu infinitivul, care dă frazei o turnură mai aleasă din punct de vedere literar :

„Je m'étonne que vous fréquentiez de telles gens, de înlocuit cu Je m'étonne de vous voir fréquenter de telles gens" Acest exemplu poartă, după părerea noastră, pecetea unui stil îngrijit,fie în scris, fie în vorbire, dar mai îndepărtat de exprimarea obișnuită, de limba comună, care se ocupă înainte de toate de comunicarea cunoștințelor în forma lor cea mai generală și mai ușor înțeleasă.

Legătura mai strînsă dintre propoziția infinitivală și principala de care depinde imprimă acestei construcții, în comparație cu cele în care intră propoziția completivă sau relativă cu „que" și „qui", o notă de continuitate, parc-ar fi o singură propoziție mai amplă,cu desfășurare majestuoasă și eufonică :

Et l'on entend passer en subites bouffées
. . . .
Le léger tremblement des brises étouffées.
(H. de R é g n i e r, *Vers le passé*).

Laissent piteusement leurs grandes ailes blanches
Comme des avirons traîner à coté d'eux
(Ch. B a u d e l a i r e, *L'Albastros*).

(Dar desigur în elaborarea formei artistice pledează considerente multiple, printre care și necesități metrice sau echilibrarea ritmică a frazei, care pot introduce uneori și folosirea completivei sau relativei cu „que" sau „qui" în locul construcției cu infinitivul).

Destul de des găsim întrebuințată construcția infinitivală în pasaje cu caracter descriptiv, mai ales după verbele „voir" și „regarder". Folosirea propoziției infinitivale arată în acest caz și o concomitență deplină dintre cele două acțiuni —exprimate prin infinitiv și verbul din propoziția principală — precum și o prelungire sau repetare nedeterminată, care măresc expresivitatea sugestivă sau plastică :

Ex. : „Alors il s'était tenu silencieux à sa place, regardant *s'éloigner* sur l'écume de la mer *le petit corps* gris qui se débattait toujours". (P. Loti, *Le Livre de la Pitié et de la Mort).*

„C'étaient les dernières feuilles. On *les* voyait *se détacher* du sommet des grands arbres, *tournoyer* dans l'air et *se précipiter* dans la flaque" (G. Droz, *Monsieur, Madame et Bébé).*

CONCLUZII

1. După cum s-a arătat în cursul acestei lucrări, propoziția infinitivală de tipul „je le vois venir", „je l'entends dire" are o necontestată origine în completiva infinitivală latină — acuzativ cu infinitiv — „video illum venire", „audio illum dicere".

Această construcție are loc după o primă categorie de verbe : voir (regarder), entendre (écouter), sentir, laisser, faire (acesta din urmă l-am menționat numai în treacăt, din motivele indicate de la început) și se folosește permanent în limba franceză, de la primele texte literare și pînă astăzi. Prezența acestei construcții în vechea franceză, contestată în parte de Brunot, în prima ediție a gramaticii sale (1889), și admisa cu rezervă de Bourciez, credem că nu poate fi tăgăduită, după cum am arătat cu citate din W. Meyer-Lübke, Tobler și Darmsteter, la care ne-am permite a adăuga și numeroasele exemple găsite prin cercetare proprie a textelor din vechea franceză, mai ales a poemului *La Chanson de Roland*.

2) In franceza medie, îndeosebi în sec. XVI, adică în perioada de mare avînt pentru cunoașterea antichității, am întîlnit o largă întrebuințare a construcției infinitivale și după verbe din a doua categorie (croire, dire, savoir, vouloir etc.), construcție tot de proveniență latină, dar introdusă mai tîrziu — și anume pe calea traducerilor — și dispărută în cursul veacului al XVII-lea.

Cum se explică persistența construcției cu infinitivul după verbele din grupul I, model „je *le* vois *venir*", și dispariția ei după verbele din grupul II, model „puis quand je crois *la joie être* certaine" (Louise Labé), așa cum se întrebuința în franceza medie? L. Foulet *(Petite syntaxe de l'ancien français*, p. 258) spune că la asemenea întrebări de multe ori gramatica istorică se mărginește să constate fenomenele, fără să le poată da totdeauna explicație. Totuși el indică, printre alte cauze de transformare a limbii, și tendința logică de clarificare, tendință care este firească la un popor ca cel francez, pasionat pentru raționament. Această tendință se întă-

rește mereu, începînd cu sec. XVII. Citez din acest autor: ,,...Ce besoin de logique qui depuis trois siècles travaille la langue française. Le moyen âge n'a pas connu cette passion raisonnante et raisonneuse qui nous possède".

În adevăr, socotim că este mai clară construcția cu completiva introdusă cu ,,que", construcție ce a prevalat apoi în limba modernă ,,vous reconnaissez *que ce défaut est* une source de discorde" decît construcția latinizantă: ,,vous reconnaissez *ce défaut être* une source de discorde".

Propoziția infinitivală de tipul I (je le vois venir) s-a păstrat în limba franceză cu o persistență neîntreruptă de la primele texte literare și pînă astăzi, cu toate că ea prezintă o structură sintetică care se îndepărtează oarecum de caracterul analitic al limbii franceze (Aspectul sintetic al acestei construcții ne reamintește construcția analogă din limba germană, după aceleași verbe: sehen (voir), hören (entendre), lassen (laisser), fühlen (sentir): ich sah ihn kommen; ich höre ihn gehen; er liess ihn Platz nehmen etc.).

Dăinuirea acestei construcții de tipul ,,je le vois venir" se datorește, după părerea noastră, și faptului că legătura dintre completiva infinitivală și propoziția principală de care ea depinde, este mult mai strînsă decît în construcția de tipul II (și care a dispărut): ,,vous reconnaissez ce défaut être une source de discorde". În primul caz (tip I), propoziția infinitivală ,,le... venir" este intim sudată de pricipală, căci subiectul ei este și complement drept al propoziției principale, pe cînd în cazul II, în propoziția infinitivală ,,ce défaut... être", subiectul acesteia este cu totul independent față de propoziția principală.

Observăm, ca o confirmare a ipotezei noastre, că, dacă din construcția de tip II s-a păstrat ceva și în limba franceză modernă: ,,la personne *que* je sais *être arrivée*", această formă este analogă întrucîtva cu forma ,,je *le* vois *venir*", în sensul că și în acest caz subiectul infinitivului, ,,que", este și complement drept în propoziția principală, deci se păstrează aceeași strînsă legătură între completiva infinitivală și propoziția principală.

Tot în conformarea acestei explicații, intervine poate și faptul că tendința modernă în limbă este aceea de a lega mai strîns infinitivul de verbul din principală, construcția de tip ,,je vois *venir l'orage*" tinzînd să aibă precădere asupra așezării mai vechi ,,je vois *l'orage venir*".

3. Această ordine de preferință — infinitiv și apoi subiect — se întîlnește mai ales în construcțiile mai simple, adică atunci cînd infinitivul — verb intranzitiv sau reflexiv — nu poate avea complement drept, sau nu este urmat de vreo altă determinare. Exemple: ,,On entendit *bourdonner un avion*" (L. Aragon, *op. cit*, p. 47). ,,On entend au loin *siffler un train*" *Ibid.*, p. 244). ,,...Une grande femme brune lassait *tomber son sac*" *(ibid.*, p. 42). Cercetînd prezența acestei construcții simple într-un volum întreg din Aragon, — e vorba de volumul deja citat — am găsit, în vorbirea autorului, numai patru cazuri cu ordinea subiect (substantiv) — infinitiv și 17 exemple cu așezarea infinitiv — subiect. Această imediată apropiere a infinitivului de verbul din principala, și care pare să capete o răspîndire tot mai largă, marchează, credem noi, o tendință ca și verbe ca ,,entendre, voir, sentir, laisser", urmate de infinitiv, să formeze cu acesta din urmă o unitate morfologică, o locuțiune verbală, cum s-a întîmplat deja cu ver-

bul „faire", devenit verb ajutător sau „cauzativ", într-o expresie ca: „la maison que j'ai fait batir". (De altfel și verbul laisser, urmat de infinitiv, are deja această tendință).

4. Construcția infinitivală, după verbe din prima categorie, se găsește întrebuințată în toate limbile romanice, cu excepția limbii romîne, după cum arată Meyer-Lübke. În limba romînă, este folosit gerunziul în locul construcției cu infinitivul. Ex. „Je l'ai souvent entendu *parler de* la sorte" (l-am auzit adesea *vorbind* în felul acesta). Alt exemplu: Și pe cîmpul gol el vede un copil *umblînd* desculț (E m i n e s c u, *Călin*).

5. Din punct de vedere stilistic, propoziția infinitivală, mai sintetică în structura ei, dă impresie de vorbire mai îngrijită, iar în limba scrisă, unde are o foarte largă întrebuințare, ne face să ne gîndim mai ales la un stil susținut, căruia îi imprimă, în poezie îndeosebi, o nuanță de eleganță și eufonie. Folosită mult în descriere, această construcție mărește expresivitatea plastică, stăruind mai puțin asupra relatării cunoștințelor — ca în cazul propoziției completive cu „que" — și mai mult asupra prezentării vii a percepțiilor senzoriale.

ИНФИНИТИВНОЕ ПРЕДЛОЖЕНИЕ ЛАТИНСКОГО ТИПА ВО ФРАНЦУЗСКОМ ЯЗЫКЕ

Краткое содержание

Целью настоящей работы является исследование внедрения латинской конструкции **accusativus cum infinitivo** во французский язык, после двух групп глаголов:

1. **voir, entendre, sentir, laisser, faire.**

2. **dire, écrire, croire, savoir, ordonner, vouloir** и т. д. и объяснение, путём исторического метода, эволюции этой конструкции на различных этапах развития французского языка.

Заключительная часть содержит некоторые замечания, касающиеся стилистической функции инфинитивного предложения в современном французском языке.

1. Присутствие инфинитивной конструкции после первой группы глаголов типа **je l'entends dire — audio illum dicere,** повидимому непосредственно переданной латинским языком, отмечается постоянно во французском языке, начиная с самых древних литературных текстов и кончая новейшими.

Ф. Брюно и Бурсье не разделяют безоговорочно мнения о существовании данной конструкции в старофранцузском языке. В этом вопросе взгляды Мейер-Любке, Тоблера и Дармштетера, допускающих существование инфинитивного предложения в вышеуказанном периоде, нам кажется верным. В поэме *Chanson de Roland* мы нашли 34 примера использования этой конструкции.

2. Инфинитивная конструкция после глаголов второй группы внедрилась путём переводов из латинского языка, начиная с XIV в., и достигла широкого использования в XVI в. В пятой книге произведения Раблэ „Гаргантюа и Пантагрюэль" мы нашли 30 инфинитивных предложеиий этого типа. Конструкция носит явно латинский опечаток. Так,

например, предложение типа: **lesquelles (cometes et apparitions meteores) voulent les cieulz estre aux humains pour pronostic certain** (Rabelais, *op. cit.*, p. 120) можно сравнить с латинским предложением типа: **Caesar jussit omnem senatum convenire ad se** (Caesar *De bello Gallico*, II, 5).

В XVII в. такие предложения встречаются редко, а в XVIII в. исчезают. В разговорную речь они не проникли. Исчезновение их можно объяснить, отчасти, и стремлением языка к ясности.

3. Инфинитивная конструкция после глаголов первой группы, типа **je l'entends dire**, как было указано выше, сохранилась и в современном французском языке в синтетической форме. Это объясняется, по нашему мнению, между прочим и тем, что в предложениях первого типа (**je l'entends dire**) связь между инфинитивным предложением и главным предложением более тесная, чем в предложениях второго типа, как например: **Je reconnais ce défaut être une source de discorde** (**Bossuet**). В первом случае, инфинитивное предложение „**le...dire**" тесно связано с главным предложением, так как подлежащее инфинитивного предложения, „**le**", является и дополненем в главном предложении. Во втором случае, подлежащее инфинитивного предложения „**ce défaut**", совершенно независимо от главного предложения.

В подтверждение нашего мнения приведём пример предложения — являющегося пережитком конструкций 2-го типа — **la personne que je sais être arrivée**, в котором подлежащее инфинитивного предложения, **que**, играет одновременно и роль прямого дополнения в главном предложении, что напоминает конструкцию первого типа (**je l'entends dire**).

И наконец, с этой же целью упоминаем о стремлении французского языка заменить устаревшую форму **je vois l'orage venir** формой **je vois venir l'orage**, в которой инфинитив находится непосредственно после глагола главного предложения.

4. Порядку слов типа подлежащее + инфинитив предпочитается построение по типу инфинитив + подлежащее, встречающееся в более простых конструкциях, как например: **On entendit bourdonner un avion** (**Louis Aragon**, *Les communistes*, **tome mars-avril, 1940, p. 47**) или: **Une grande femme brune laissait tomber son sac** (*ibidem*, **p. 4**), особенно когда инфинитив выражен непереходным или возвратным глаголом и не может иметь прямого дополнения или же какого-либо определения. Такой порядок слов показывает, как нам кажется, что глаголы **voir, entendre, sentir, laisser**, предшествующие непосредственно инфинитиву, стремятся стать сочетаниями, так как это произошло уже с глаголом **faire**, ставшим вспомогательным или причинным глаголом, и, в меньшей мере, с глаголом **laisser**: **j'ai fait bâtir une maison**.

5. Инфинитивная конструкция первого типа **je l'entends dire, (je le vois venir)** встречается во всех романских языках за исключением румынского, который заменяет инфинитив деепричастием: **je l'ai souvent entendu parler de la sorte — eu l-am auzit adesea vorbind în felul acesta**.

6. С точки зрения стилистической, инфинитивное предложение, широко употребляемое в письменной речи, встречается и в разговорном языке, более или менее литературном. Оно широко применяется

в стихотворных произведениях, придавая им оттенок изысканности и благозвучности, а также и в описаниях, в целях усиления выразительности.

LA PROPOSITION INFINITIVE DE TYPE LATIN (L'ACCUSATIF AVEC L'INFINITIF) DANS LA LANGUE FRANÇAISE

Résumé

Dans notre travail, nous nous sommes proposé de montrer comment s'est transmise en français la construction syntaxique latine, appelée, l'accusatif avec l'infinitif", après deux groupes de verbes : le premier, formé par : voir, entendre, sentir, laisser, faire ; le second, constitué par les verbes : dire, croire, écrire, savoir, ordonner, vouloir etc., et de présenter, selon la méthode historique, l'évolution de cette tournure grammaticale dans les différentes étapes de la langue française.

Nous ajoutons quelques remarques concernant la signification stylistique de cette construction.

1. Nous avons pu constater qu'après les verbes du premier groupe, la proposition infinitive selon le modèle : „je *l*'entends *dire*", suit le modèle latin : „audio *illum dicere*". Cette construction syntaxique, transmise peut-être directement du latin, s'emploie de façon permanente en français depuis les premiers textes littéraires (XI-e siècle) jusqu'à ceux de nos jours.

Quoique F. Brunot et Ed. Bourciez mettent en doute l'existence de la proposition infinitive dans l'ancien français, nous nous rallions à W. Meyer-Lübke, Ad. Tobler et Ar. Darmsteter, qui expriment une opinion contraire. D'ailleurs, dans nos recherches personnelles, nous avons trouvé dans *La Chanson de Roland* environ 34 exemples de l'emploi de cette tournure.

2. Après les verbes appartenant au second groupe, la construction avec l'infinitif, introduite par la voie des traductions, à partir surtout du XIV-e siècle, devient très fréquente, notamment au XVI-e siècle. Nous en avons trouvé environ 30 exemples dans un seul „livre" de l'oeuvre de Rabelais (*Gargantua et Pantagruel*, livre V).

Cette tournure porte le cachet d'un latinisme évident, si l'on compare une phrase comme : „...lesquelles (cometes et apparitions meteores) voulent les cieuls estre aux humains pour prognostic..." (Rabelais, *oeuvre citée*, p. 120), à un texte latin comme : „Caesar jussit *omnem senatum convenire* ad se", Caesar, *De bello Gallico*, II, 5). Cette construction dont on use assez peu au XVII-e siècle, disparaît complètement au début du siècle suivant. D'ailleurs, elle n'avait jamais pénétré dans la langue parlée. La tendance à la clarté peut en expliquer la disparition (parmi d'autres causes).

3. La tournure avec l'infinitif après les verbes du premier groupe, selon le type cité (je l'entends dire), s'est conservée, comme nous l'avons déjà dit, dans la langue moderne, malgré son aspect synthétique.

Cela tient, selon nous, entre autres causes, au fait que dans la phrase citée plus haut, la liaison entre la proposition infinitive et la proposition principale, est beaucoup plus étroite que dans la phrase du type 2 : „je reconnais *ce défaut être* une source de discorde" (Bossuet). Dans le premi-

er cas, la proposition infinitive „l'...dire" est intimement soudée à la proposition principale, puisque le sujet de la propostion infinitive „l" est en même temps complément direct dans la principale. Tel n'est pas le cas dans la proposition infinitive (type 2) — „ce défaut être une source de discorde" dont le sujet „ce défaut" est tout à fait indépendant par rapport à la proposition principale. A l'appui de notre hypothèse, on peut aussi ajouter la constatation que dans une phrase comme : „la personne *que* je sais *être arrivée*" — survivance de la tournure du type 2 dans le français moderne — on remarque le même rapport étroit entre la proposition infinitive et la proposition principale, dans le sens que le sujet de la proposition infinitive, „que", est aussi complément direct dans la principale, ce qui nous rappelle la construction du type 1 (je l'entends dire).

Enfin, et toujours pour confirmer notre affirmation, ont peut invoquer la tendance du français moderne de placer l'infinitif immédiatement après le verbe de la principale : „je vois *venir l'orage*" tend à remplacer dans l'usage : „je vois *l'orage venir*".

4. Cette préférence dans l'ordre des mots (infinitif — sujet et non pas sujet — infinitif), que l'on observe dans les constructions plus simples, comme : On entendit *bourdonner un avion*" (L. Aragon, *Les Communistes*, tome mars-avril 1940, p. 47) ou encore „Une grande femme brune laissait tomber son sac" (Ibidem, p. 4), se rencontre surtout lorsque l'infinitif, exprimé par un verbe intransitif ou un verbe réfléchi, ne peut pas avoir de complément direct ou quand il n'est pas suivi d'autres mots qui le déterminent. Cette préférence marque peut-être une tendance pour les verbes voir, entendre, sentir, laisser, suivis d'un infinitif, de former avec ce dernier — dans certains cas — une locution verbale, ce qui est déjà arrivé pour le verbe faire, devenu verbe auxiliaire ou „causatif", dans une expression comme : „j'ai fait bâtir une maison".

5. On emploie la construction avec l'infinitif (type : „je l'entends dire") dans toutes les langues romanes, excepté le roumain ou l'on remplace l'infinitif par le participe présent : „je l'ai souvent entendu *parler* de la sorte". „*L*-am auzit adesea vorbind în felul acesta". Traduite en français, la phrase roumaine équivaut à „je l'ai souvent entendu *parlant* de la sorte".

6. Au point de vue du style, la proposition infinitive s'emploie surtout dans la langue écrite ; on l'emploie aussi dans la langue parlée — langage plus soigné. On en fait un grand usage dans la poésie, ou elle marque une certaine élégance et où souvent elle se fait sentir comme une tournure plus euphonique, surtout par rapport à la proposition complétive avec la conjonction „que", construction qui pourrait la remplacer, notamment en prose ou dans la langue parlée usuelle. Très usitée dans les passages descriptifs, elle contribue souvent à en renforcer l'effet expressif.